

Received/ Makale Geliş 03.07.2023
Published / Yayınlanma 24.08.2023
Volume/ Cilt (Issue/ Sayı) 7 (33)
ss / pp 780-789

10.5281/zenodo.8278583
İnceleme Makalesi
ISSN: 2687-5640
editor@pejoss.com

Av. Şükrü KAYA

<https://orcid.org/0009-0006-0848-2755>

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Çanakkale / TÜRKİYE

İslam Hukuku ve Batı Hukuku Arasında Egemenlik Anlayışına Dair Bir İnceleme

An Analysis of the Concept of Sovereignty between Islamic Law and Western Law

ÖZET

Egemenlik kavramı bir devletin toprakları üzerinde yaşayan halkının üzerinde sağladığı yegâne ve en üstün siyasi güç olarak tanımlanmaktadır. Egemenlik unsuru taşıdığı önem açısından devleti oluşturan yapı taşlarından biri olma niteliği taşımaktadır. İnsanların toplumsal hayata geçişiyle beraber devlet ve egemenlik kavramı daha büyük önem kazanmıştır. Bireylerin can ve mal güvenliğinin sağlanması için devlet kurumuna ihtiyaç vardır. Devletin ortaya çıkması için de belirli ilkelere ihtiyaç vardır. Bu ilkelerin en başında egemenlik kavramı yer almaktadır. Egemenlik kavramında üzerinde durulması gereken bir diğer husus da egemenliğin kaynağı olgusudur. Egemenlik kavramı farklı ülkelerde ve hukuk sistemlerinde kaynağını farklı esaslara dayandırmaktadır. İslam hukukunda egemenlik kavramı beşer üstü bir güce dayandırıldığı için ilahi olarak tanımlanmaktadır. İslam hukukunun evrensel bir nitelik taşıması sebebiyle de egemenlik düşüncesi daha geniş kapsamlar içermektedir. İslam devletleri açısından egemenlik anlayışı Kur'an-ı Kerim'de yer alan ilkelere göre sağlanmalıdır. Batı hukukunda devlet kavramıyla ilgili birden fazla görüş ortaya atılmıştır. Bazı düşünürler ortak fayda amacı güden insanlardan oluşmuş topluluk olarak nitelendirilmektedir. Bazıları ise filozof-kralın bilgeliğiyle vücut bulmuş hali olarak tanımlanmaktadır. Egemenlik kavramıyla alakalı olarak halkın yönetme gücüne sahip olan sınıfın ya da kişinin emir ve komuta yetkisini elinde bulundurması olarak tanımlanmaktadır. Bu farklı hukuk sistemlerinde farklı egemenlik anlayışlarının arasında belirli farklılıklar karşımıza çıkmaktadır. Bu farklılıkların değerlendirilmesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Egemenlik, Kanun, Hukuk, Fıkıh, Şeriat.

ABSTRACT

The concept of sovereignty is defined as the sole and supreme political power that a state provides over its people living on its territory. The element of sovereignty is one of the building blocks of the state in terms of its importance. With the transition of people to social life, the concept of state and sovereignty has gained greater importance. There is a need for a state institution to ensure the safety of life and property of individuals. Certain principles are needed for the emergence of the state. At the forefront of these principles is the concept of sovereignty. Another issue that should be emphasized in the concept of sovereignty is the phenomenon of the source of sovereignty. The concept of sovereignty is based on different principles in different countries and legal systems. Since the concept of sovereignty in Islamic law is based on a superhuman power, it is defined as divine. Since Islamic law has a universal character, the idea of sovereignty includes a wider scope. In terms of Islamic states, the understanding of sovereignty should be provided according to the principles in the Qur'an. More than one view has been put forward regarding the concept of state in Western law. Some thinkers are described as a community of people who aim for common benefit. Others describe it as the incarnation of the philosopher-king with his wisdom. In relation to the concept of sovereignty, it is defined as the class or person who has the power to rule by the people, holding the authority to order and residence. There are certain differences between the different understandings of sovereignty in these different legal systems. These differences will be evaluated.

Keywords: Sovereignty, Code, Law, Fiqh, Sharia.

1. GİRİŞ

Egemenlik kavramı bir toplum üzerinde emir komuta yetkisi bulundurması ve üstün siyasi güç barındırması olarak nitelendirilmektedir. Egemenlik olgusunun ilk ortaya çıktığı dönem feodalitenin yıkıma uğraması ve güce dayalı krallıkların gün yüzüne çıkmasıyla başlamıştır. Bu bağlamda modern devlet kavramının doğumuyla egemenlik kavramının ortaya çıkışı aynı süreye tekabül etmektedir. Klasik egemenlik anlayışı belirli ana ilkeler üzerine kurulan bir yapıya sahiptir. Gerekliliklerin en başında üstün bir iktidar olması, tek ve yegâne olması, sınırsız olması gibi unsurlar yer almaktadır. Klasik egemenlik anlayışı mutlak ve bütün olduğu esasıyla kuvvetler ayrılığı ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Egemenlik kavramının bir diğer önemli özelliği de asli yapıya sahip oluşudur. Bu yapıyla egemenlik olgusunun herhangi bir kaynaktan beslenmediği, insanlara sunulmadığı, insanların bu hakkı kendilerinin dolaysız olarak sağlaması durumudur. Egemenlik olgusu vücut bulduğu hukuk sisteminde farklı özelliklere de bürünebilmektedir.

İslam hukuku evrensel bir yapıya sahip olması hususuyla diğer hukuk dallarından ayrılmaktadır. Evrensel olarak nitelendirilmesinin arkasında iki temel esas yer almaktadır. İlk esas İslam hukukunun belirli veya sınırlı bir zaman dilimine ithaf edilmemiş olmasıdır. Diğer esas ise dünya üzerinde var olan tüm insanlara atfedilerek çok büyük bir genişliğe sahip olmasıdır. İslam hukukunda egemenlik esasi ilahi güce dayandırılmaktadır. Bu güç beşer üstü bir yapıya sahip olmasıyla da diğer hukuk dallarından ayrılmaktadır. İslam hukukunda kaynak açısından Kur'an-ı Kerim ve Sünnet olgusuna değinilesinin sebebi de ilahi güç tarafından insanların yaşamların düzenlenmesi durumudur. Kur'an-ı Kerim siyasi ve toplumsal açıdan birçok unsuru ele almaktadır. Toplumsal alanda huzur ve sükûnetin sağlanması adına belirli kural ve kaideleri içerisinde barındırmaktadır. Siyasi bağlamda tam bir yönetim tanımına yer verilme de ilke ve esaslara değinilmektedir.

Batı hukuku İslam hukukuna göre farklar içeren daha dünyevi bir yapıya sahiptir. İlahi güç olgusuyla atfedilmeyen sistem daha çıkarıcı ve menfaat üzerine inşa edilmiştir. Batılı fikir adamları devlet ve egemenlik olgusuyla alakalı birden fazla görüşe yer vermiştir. Aristo'ya göre devlet kavramı insan topluluklarının sınırlama olmadan kısıtsız bir şekilde doğadan ve insan olgusundan önce gelmesi halidir. Egemenlik kavramıyla alakalı olarak daha benmerkezci bir yaklaşım benimsenmiştir. İslam hukukunda yaşam ve hürriyet gibi haklar insana doğumu itibariyle verilmektedir. Batı hukukunda ise bu hakları sağlamak adına büyük çatışmaların yaşandığı süreçler ortaya çıkmıştır. Fakat egemenlik bağlamında tüm devletlerin ortak karar olarak benimsediği olgu egemenlik ilkesinin bütünselliği durumudur.

2. İSLAM HUKUKUNDA EGEMENLİK ANLAYIŞI

Egemenlik kavramı diğer tüm insani faktörler gibi ihtiyaç dâhilinde ortaya çıkmıştır. Bir devletin sahip olduğu kara parçası üzerinde bulundurduğu vatandaşlarının üstünde tek ve de üstün olarak sağladığı siyasi otoriteyi içermektedir. Bu nitelikleri sebebiyle egemenlik kavramı devleti oluşturan unsurlar içerisinde yer almaktadır. Geçmişten günümüze insanların toplu halde yaşamasıyla beraber güvenlik, barınma ve sosyal konularda yaşanan sorunlar dâhilinde egemenlik kavramı daha da önem kazanmıştır. Farklı açılardan ele alındığında esas olarak belirli kişi veya zümrelerin üzerindeki yetkilerinin tamamı olarak da adlandırılmaktadır.

İslam hukuku diğer hukuk dalları gibi kendini var eden kural ve kaidelerden oluşmaktadır. Diğer hukuk dallarına benzer yönleri olduğu kadar diğer hukuklarından farklı yönleri de mevcuttur. İslam hukuku toplumsal konuları düzenleyen ve irdeleyen bir yapıya sahiptir. İnsanları bireysel ve kitlesel olarak ahlaki, sosyal ve toplumsal konularda aydınlatmaktadır. İslam hukuku bulunduğu coğrafyaların tümünde eşitlik ilkesini esas alarak insanların sorunlarını irdeleyerek en az zarar ile giderilmesini hedeflemektedir.

İslam hukuku evrensel bir nitelik taşımasıyla da büyük öneme sahiptir. Evrensel niteliğin karşılığı olarak Alemiyat kelimesi dile getirilmektedir. Evrensel nitelik taşımasının sebebi olarak iki faktör ele alınmaktadır (Tahmâz, 1991:95). İslam hukukunun belirli bir dönem ve zamanı kapsamaması evrensel nitelik taşımasının ilk sebebidir (Erdoğan, 1990:64). Tüm zamanları kapsayan bir yapıya sahip olması evrensel oluşunu pekiştirmektedir. İkinci faktör ise dünyada var olan tüm bireyleri kapsamaktadır (Zühayli, 1987:8-9). Bu faydalar ışığında İslam hukukunun daha geniş coğrafyalara yayılması da hız kazanmıştır. Geniş kitlelere ulaşmasında etkili olan bir diğer unsur ise İslamiyet'e dayalı hukukun hoşgörü anlayışına tabii olmasıdır. Dil, ırk ve etnik köken gibi kavramların ayırımına gidilmeden tüm insanları ortak bir çatı altında toplamayı hedeflemesidir. İnsanlara ahlaklı olunması, yalandan uzak durulması hatırlatırken zina gibi kötü eylem ve işlemlerden uzak tutmayı amaçlamaktadır.

2.1. Kur'an'da Egemenlik Anlayışı

İslam hukuku dayandığı temeller itibariyle ilahi bir yapıya sahiptir. İlk ve son kaynak olarak Kur'an'ı Kerim'i esas almaktadır. Kur'an'ı Kerim içerdiği hadis ve ayetler dolayısıyla Allah kelamı olarak nitelendirilmektedir. Tüm insanların yaratıcısı ve yarattığı her şeyi bilen Allah (Mülk 67/14), insanların gereksinimlerine cevap vermek amacıyla Kur'an'ı Kerim'i göndermiştir (Necm,52/3-4). İslam Hukuku çerçevesinde Kur'an'ı Kerim'den sonra esas alınan kaynak sünnettir. Sünnet oluşumu itibariyle Kur'an'ı Kerim'e açıklık getiren ya da vahiy vasıtasıyla gerçekleşen özellikler barındırıyorsa ilahi nitelik taşımaktadır.

İslam hukukunda egemenlik anlayışı beşer üstü bir güce dayanması nedeniyle ilahi olarak tanımlanmaktadır. Dilimizde kullanılan egemenlik kelimesinin karşılığı hâkimiyet kelimesiyle bağdaştırılmaktadır. Kelime manasıyla bağımsız olan herhangi bir kısıtlamaya ve engele tabi olmayan ve hükümler olan olarak adlandırılmaktadır. Kelime h-k-m (hakeme) eylemini oluşturmaktadır. Kur'an'ı Kerim'de bu fiilin türevlerine sıkça yer verilmiştir (Akbulut, 2017:149). Kutsal kitapta yüce Allah'ın yarattığı tüm varlıkların üstündeki mutlak üstünlüğünü ve kendisine eş hiçbir varlığın olmadığını ifade etmek için de kelime ve türevlerine sıkça başvurulmaktadır.

Kur'an'ı Kerim'de egemenlik konusuyla alakalı olarak net bir devlet tanımına yer verilmemektedir. Belirli bir tanıma yer verilmemesinin yanı sıra herhangi bir yönetim şekli de öngörülmemiştir. Buna rağmen yöneten, yönetilen, topluluk ve iktidar gibi kelimelere yer verilmektedir. Siyasi anlam taşıyan bi'at, ulu'l-emr, velayet, ümmet ve imamet gibi kelimelere de yüce kitapta yer verilmiştir. İslam hukuku ve Kur'an'ı Kerim insanlar ve topluluklar için evrensel olarak barış ve huzur içinde yaşamalarını öğütlemektedir. Daha anlaşılır bir ifadeyle açıklamak gerekirse hoşgörü ve adalet çerçevesinde kendilerini yönetecek kabiliyete sahip olduklarını tanımlamaktadır. İnsanların belirli normlar içerisinde barış ve düzen ile yönetilmelerini yararlı bulmaktadır. İslam hukuku yüce kitap vasıtasıyla insanların sosyal ve siyasi gereksinimlerini düzenlemekte ve de huzuru sağlamayı hedeflemektedir. İslam hukukunda egemenlik kavramı ilahi bir güçle atfedilen, Kur'an'ı Kerim'de açıklanan hükümler doğrultusunda gerçekleşen, peygamberler aracılığıyla inanlara tebliğ edilen esaslara göre açıklanmaktadır. Yöneten ve yönetilenin de hakları ve sorumlulukları vardır. Kurallara ve normlara uyulması tüm insanlar için yarar sağlayacak ve düzeni koruyacaktır. Kur'an'ı Kerim'de Allah'ın bir olduğu; herhangi bir ortağının olmadığı kanıtlayan bir diğer unsur da kâinatın yönetimidir (Mevdudi, 2015:24).

Kur'an'ı Kerim'e göre Allah insanların ve kâinatın yönetiminde kudret, ilim ve hikmet gibi faktörlerden yararlanmaktadır. Kutsal kitapta Allah'ın yönetme gücünü ifade etmek için mülk kavramına yakın bir mana taşıyan "melik" kavramından faydalanılmaktadır. Allah insanları ve kâinatı yönetme gücünü hiçbir şeye bağlı kalmadan ve muhtaç olmadan kendi varlığından almaktadır (Hacımuftuoğlu, 2017: 29). Meselenin aslında yüce yaratıcının hiçbir kuvvet ve de güçten eksik olmadığı, yönetme yetkisini kendi içinde barındırdığını öne sürmektedir. Yönetme gücünü de dolaysız olarak kendisi hayata geçirmektedir. İslam hukukunda egemenlik yetkisi tek ve bir olan, tüm yetkilere sahip olan yüce Allah'a aittir. Emredici otorite ve hükmetme yetkisi yüce Yaradan'ın tekelindedir.

2.2. Peygamber Efendimiz Dönemi İslam Devletinde Egemenlik Anlayış

İslam hukukunda insanların ve kâinatın yönetilmesinde temel alınan kaynak Kur'an'ı Kerim'dir. Kur'an'ı Kerim tüm insanlığa gönderilmiş olan kutsal kitaptır. Kur'an'ı Kerim peygamber efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) ilk olarak Hira Mağarası'nda indirilmeye başlanmıştır. Kadir Gecesi'nde indirilmeye başlandığı rivayet edilmektedir. İlk ayetten son ayete kadar Kur'an'ı Kerim'in tamamının indirilmesi 23 yıl almıştır. Kur'an'ı Kerim 114 sure ve 6236 ayetten oluşmaktadır. Kur'an'ı Kerim'in tamamlanmasında bazı ayetler Mekke'de, bazı ayetler de Medine'de indirilmiştir. Tek bir kerede indirilmemesi ve parça parça indirilmesiyle alakalı olarak; "İnkârcılar, 'Kur'an ona bütünüyle bir defa indirilseydi ya!' diyorlar. Oysa biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık ve onu uygun aralıklarla parça parça gönderdik." (Furkan, 32) olarak açıklanmaktadır. Peygamber efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın (c.c) emir ve yasakları Kur'an'ı Kerim aracılığıyla tüm insanlara öğretmek için görevlendirildi. Peygamber efendimiz (s.a.v.) ve ondan önce yeryüzüne gönderilmiş olan tüm peygamberler kalplerine konulan şefkat duygusuyla Allah kelamını yaymakla onurlandırıldı. Peygamber efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) merhamet ve güzel ahlakıyla İslamiyet'i geniş kitlelere yaymayı en kutsal görev edindi. Allah'ın (c.c) kutsal öğretisini kalp kırmadan bilhassa kalp tamir ederek geniş kitlelere ulaştırmayı başardı.

Peygamber efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) yaşadığı dönemde Kur'an'ı Kerim'de yer alan ayetleri sindire sindire acele etmeden İslam âlemine yayma fikrini hayata geçirdi. Kur'an'ı Kerim'de yer alan aile hayatı, siyasi konular, sosyal ve toplumsal konularla ilgili birçok ayeti tercüme ederek toplumsal hayatı düzenlemeye çalıştı. Allah'ın öğretisini kabul eden insanlar olduğu gibi, elbette inkâr eden ve kabul etmeyen bir kesim de vardı. Allah resulü inkâr edenlere dahi şefkat ve hoşgörü ile yaklaştı. Siyasi konularda egemenlik kavramından açıkça bahsedilmese de yöneten ve yönetilen kavramlarıyla ilgili açıklamalara yer verilmişti. Peygamber efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) hem yönetilen hem de yöneten kişilerin hak ve sorumlulukları olduğu ve bunlara tabi olmaları gerektiğini bildirmektedir.

İnsana tabi özgürlüklerin kısıtlanamaz, devredilemez, engel olunamaz ve vazgeçilemez olduğunu beyan etmektedir (Karatepe, 1996). Ayrıca insana tabi hakların uygulanmasında ilahi bir kaynaktan faydalanmaması durumunda haklarda noksanlık ve de uygunsuzluk ortaya çıkacaktır. Hz. Peygamber efendimiz hayatının her safhasında zulme karşı çıkmış ve adaleti sağlamayı kendine düstur edinmiştir. Peygamberlik dönemi öncesinde ve sonrasında adaleti sağlamaya olan inancında herhangi bir azalma olamamıştır. Yaşadığı dönemde haksızlıkların önüne geçilmesi ve güvenliğin sağlanması adına kurulan Hilfu'l-Fudül (Faziletliiler sözleşmesi) olarak isimlendirilen sivil toplum kuruluşuna üye olmuş, aktif olarak da çalışmalarda bulunmuştur (İbn Hişâm, 1992: 26-27). Peygamber efendimizin tarih sahnesinde yer aldığı dönemde devlet yönetimi ve egemenlik anlayışı konularında insancıl bir politika benimsemiş, bu esaslarla da tüm insanlığa örnek olmuştur. Mahkemelerde herkes eşit haklara sahiptir. Bu sebeple İslam hukukunda eşitlik kavramı en çok vurgulanan kavramdır. Hz. Peygamberimiz yaşadığı dönemde Muhacir ve Ensar olarak adlandırılan Mekkeli ve Medineliler arasında kardeşlik bağı kuvvetlendirdi. O coğrafyada var olan diğer dinlere tabi Yahudi ve müşriklere karşı da aynı hoşgörüyü benimsemiş, hak ve adaleti sağlamaya çaba göstermiştir (Eskicioğlu, 1996:118).

2.3. İslam Hukukunda Ulu'l-Emr'in Yetkileri

Ulu'l-Emr kavramı İslam hukukunda siyasi alanda öne çıkan bir kelimedir. Kutsal kitapta Ulu'l-Emr ile ilgili bazı ayetlere yer verilmiştir. Siyasi bağlamda kullanıldığı için hitap ettiği sınıfla ilgili birçok anlam taşımaktadır. Bu anlamlar imamlar, yöneticiler, ordu komutanları, fukaha ve müçtehitler olarak sıralanmaktadır. Anlamını taşıdığı siyasi topluluklardan farklı olarak Ulu'l-Emr adaletin sağlanmasıyla da bağdaştırılmaktadır. Kur'an'ın Kerim'de Ulu'l-Emr ile ilgili "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Resulüne ve sizden olan Ulu'l-Emre de..." (Nisa,4/59) diye emredilmektedir. Ulu'l-Emr kavramı itaat kelimesi ile bağdaştırıldığı için yönetici sınıfıyla daha da yakın olarak görülmektedir. Mana olarak yakın görülen alimler sınıfıyla bağdaştırılmamasının sebebi alimlerin halk üstünde etkili olsalar dahi emir verme yetkisine sahip olmamalarıdır. Yaşadığımız çağda İslamiyet dönemiyle kıyasla Ulu'l-Emr kavramı hükümet, devlet başkanı ve yürütme yetkisinin bulundurulmasıyla karşılık bulmaktadır. İslam coğrafyasında halife ve imamet ifadelerinin çok daha ötesinde, devlet başkanı ve yönetme gücü bulunan kişi ve kurumlar için anlam taşımaktadır. Ulu'l-Emr kelimesi kısıtlı anlamda alimlerle bağdaştırılırken; geniş anlamda devlet adamlarıyla ilişkilendirilmektedir.

3. BATI HUKUKUNDA EGEMENLİK ANLAYIŞI

İnsanlığın var olduğu ilk dönemlerden bu yana günümüze kadar insan gereksinimleri giderek hız kazanmış ve çoğalmıştır. Özellikle yerleşik hayata geçildikten sonra insanların topluluk halinde yaşamasıyla beraber sosyal ve siyasi alanlarda yeni kavramlar gün yüzüne çıktı. Devlet kavramı da bu şartlarda ortaya çıkmış olan bir kavramdır. Özellikle Batı dünyasında devlet kavramıyla ilgili birçok görüş ortaya atılmış ve farklı tanım atfedilmiştir. Devlet kelimesi Arapça kökenli olup "Devl" kökünden hâsıl olmaktadır. Devl kavramı el değiştiren iktidar veya saltanat manası taşımaktadır (Arsel, 1968:13). Devlet kavramı en geniş manasıyla tüm kurumların en üstünde ve en büyük makama ait kurum olarak nitelendirilmektedir.

Batı dünyasının bilge düşünürleri olarak adlandırılan filozofların da devlet tanımıyla ilgili birçok tanımlaması mevcuttur. Roma döneminde çağına ışık tutan Cicero'ya göre devlet, ortak bir fayda sağlamak hedefiyle uyum içerisinde ve hukuksal normlarla bir arada duran insan topluluğu olarak anlamlandırmıştır (Ağaoğulları, 1987:76-77). Platona göre ise devlet; filozof-kralın bilgeliğiyle insan ruhunun doğru bir şekilde vücut bulmasıdır (Tunçay, 1969:37-38). Aristo'nun tanımlamasıyla devlet bir araya gelen insanların ve de sınıfların kısıtsız bir biçimde tabiatın ve insanlarda önce gelmesi durumudur. Devlet kavramına genel bir açıklama getirmek gerekirse insanların belirli normlar içerisinde barış, huzur ve güven çerçevesinde yaşayabileceği siyasi oluşumdur.

Egemenlik kavramıyla alakalı olarak Batı hukukunda farklı görüşlere yer verilmiştir. Egemenlik olgusuyla alakalı devlet olarak adlandırılan sınırlar içerisinde yaşayan zümrenin üzerinde özgürce iktidar ve yönetme gücünü tekelinde bulundurması şeklinde ifade edilmektedir. Bu bağlamda konuyu ele aldığımızda yönetilen sınıftan daha üstün görülen, emir verme yetkisine sahip olan, iç ve dış baskılardan bağımsız olan olarak tanımlanmaktadır (Bolay, 1996:119). Egemenlik olgusu bu şartlarda iç ve dış olarak iki gruba ayrılmaktadır. İç egemenliği bir ulusun kendi kara sınırları içinde kendi kendini yönetme gücü olarak tanımlamak mümkündür. Dış egemenlik için ise bir devletin

bağımsız olarak adlandırılabilmesi ve diğer devletlerle her şeyden önce hukuksal alanda eşit görülmesi gerekmektedir. Devletler açısından esas alınan egemenlik kavramı bütünseldir. Çünkü iç egemenliğe sahip olmayan bir devlet dış egemenliğe de sahip olamamış demektir. Bu sebeple egemenlik kavramı tüm devletler için azami öneme sahiptir. Batı hukukunda da medeniyet kavramına verilen büyük önemden dolayı egemenlik, siyaset ve politika gibi yönetime dair olgulara ağırlık verilmiştir.

3.1. Machiavelli

Orta çağdan yeniçağa geçişte tarih sahnesinde en çok göze çarpan dönemin aydınlarından biri de Niccolo Machiavelli'dir. Siyasal egemenlik ve iktidar konularını ahlak, din ve metafizik gibi kavramlarla açıklamayı kabul etmemiştir. Bazı düşünürlere göre Machiavelli'nin bulunduğu çağda siyasi boyutta laik ve yeni bir sistem kurduğunu öngörse de yeterince kurumsal bir platforma yayabildiğini söylemek mümkün değildir. Kendine ait bir tutum geliştiren Machiavelli bir sistem inşa etmek için bir kurama bağlı kalınmasını savunan biri değildir. O herhangi bir kuramla bağ kurmadan modern devlet ve yönetim konularını daha kolay şekilde açıklamayı hedef edinmiştir. Yönetim ve egemenlik konusundaki bu tutumu kendi hedeflerini hayata geçirmek ilk defa kullanmıştır (Ebenstein, 2001:167; Hakyemez, 2004:27).

Machiavelli, bulunduğu çağda ilk defa modern devlet ve egemenlik kelimelerini kullanmasıyla da çağına ışık tutan düşünürler arasında yerini almaktadır. Yaşadığı dönemde Machiavelli'nin büyük çaba sarf ettiği konulardan biri de İtalya'nın siyasi birliğini bir düzene kavuşturmak. Bu sorunu gidermek için de kilisenin oluşturduğu bağnaz düşünceye savaş açması gerekmektedir. Siyasal birliğin sağlanmasının önündeki en büyük engel kiliseydi. Kilisenin skolastik düşünce olarak adlandırılan özgürlükleri reddeden ve baskıcı yapı egemenlik anlayışıyla çatışan bir yapıya sahipti. Machiavelli din kisvesi altında siyasi hayatın kısıtlanmasına karşı çıktı. Asıl hedefi dini baskıdan arındırılmış laik bir devlet yönetimini hayata geçirmektir. İtalya, Machiavelli'nin yaşadığı dönemde iç karışıklıkların ve cinayetlerin boğuşan bir ülkeydi. Adaletin ve siyasi düzenin sağlanması büyük önem içeriyordu. Bu sebeplerle Machiavelli kaosun ancak ideal bir prensle sağlanacağını düşünüyordu. Bu kurtarıcının her türlü dini ve de ahlaki düşünceden soyutlanmış olması gerekiyordu. Bu bağlamda Machiavelli "Hedefe giden her yol meşrudur." mantığını benimsemektedir (Çetin, 2007:129).

Machiavelli'nin siyasi hukuk ve egemenlik alanındaki düşüncelerini dile getirdiği "Prens" ve "Söylevler" adlı iki eseri bulunmaktadır. Bu eserler bulunduğu çağın düşünce yapısıyla uyumsuz tamamen yenilikçi ve özgün yapıya sahiptir. Machiavelli siyasetin anahtarı olarak gördüğü iki görüş vardır. İlki iktidarı tekelinde tutmak, diğeri de bu olguyu olabildiğince uzun zamana yaymaktır. Bu düşüncesini irdelemek adına şu cümleyi kaleme almıştır:

"Bir hükümdarın sözünde durmasının, sinsi değil, içtenlikle davranmasının ne kadar övgüye değer olduğunu herkes kabul eder. Fakat, deneyler bize göstermektedir ki, büyük işler yapmış hükümdarlar verdikleri sözleri fazla dikkate almamışlar, insanları ustalıklı aldatmışlardır. Sonunda, doğruluğa dayanmış olanları geçmişlerdir." (Machiavelli,1992:83)

Machiavelli'nin egemenlik anlayışında siyaset ve ahlak birbiriyle iç içe geçmiş bir durumda var olamaz. Kısaca siyasetin ahlaki değerle açıklanamayacağını ve anlaşılamayacağını savunmaktadır (Türköne, 2005:15). Çünkü toplumsal ahlak ile siyasi hayat birbiriyle karşıt görüşler benimsemektedir. Örneğin adam öldürmek toplumsal düzene ve ahlaka uygun bir davranış değildir. Ama aynı olayın devletin birliğinin sağlanması için gerçekleştirilmesi durumu bir erdem olarak nitelendirilmektedir (Çetin, 2007:129-130). Machiavelli iktidar, egemenlik ve devlet kavramlarını mutlak, sonsuz ve bütün olarak tanımlamıştır. Fakat göz ardı ettiği durum meşruiyet ve süreklilik konularıdır. Machiavelli'nin gözden kaçırdığı ve yarattığı bu boşluğu tarih sahnesinde dolduracak olan kişi ise Jean Bodin'dir.

3.2. Bodin

Egemenlik ve devlet olgularını kavramsal bir düzleme taşıyan ilk kişi Machiavelli'dir. Fakat Machiavelli temel hedef olarak iktidarın ele geçirilmesi ve elde tutulması kavramlarına yoğunlaşmıştır. Bu süreçte iktidarın ve egemenliğin nereden geldiğini sorusuna herhangi bir cevap aramamıştır (Aydınlı ve Ayhan, 2004:72). Bodin, Machiavelli'nin göz ardı ettiği noktadan araştırmalara başlamıştır. Devlet olgusunun kaynak sorununu çözmek adına "aile" kavramını ortaya

atmıştır. Devleti ve iktidarı “Birden fazla ailenin ve bu ailelerin ortak faydalarının egemenlik ve hukuk çatısı altında yönetim sağlaması.” olarak nitelendirmektedir. Aile kavramında öne çıkarmak istediği baba figürüdür. Bodin, babanın aile üzerindeki yetkisi ile devlet otoritesini birbirine benzetmektedir. Her ne kadar güç ve otorite yanlısı olsa da devlet yönetiminde baskı ve zorbalığa karşı çıkmıştır. Egemenliğin sağlanmasında baskıdan uzak, adaletli, doğruluktan ayrılmayan ve ortak faydayı esas alan bir yol izlenmesi gerektiğini öne sürmüştür. Daha net ifade etmek gerekirse yasal ve de meşru bir olguyu savunmaktadır (Çetin, 2002:3-4). Bodin, Machiavelli ile ortak paydaları savunmuş tanrı kavramından uzak laik bir yönetim biçimini arzulamıştır.

Bodin, egemenlik olgusuna hukuksal bir düzlemle bakmaktadır. Devletin esas gayesinin egemenliği sağlamak olduğunu varsaymaktadır. Bu bağlamda hareket edildiğinde modern devlet anlayışını hayata geçirilebileceğini öne sürmektedir. Modern devlet olarak tanımlanan yönetim biçimi diğerlerinden farklı olarak en üst yetkiye sahip olan ve egemenliğin sağlanmasını görev edinen bir yapıya sahiptir. Egemenliği bu denli vurgu yapmasıyla diğer yönetim biçimleriyle arasındaki farkı daha gözle görülür bir konuma taşımaktadır. Çünkü egemenlik kavramı en üst düzeyde emretme ve buyurma gücüne sahiptir. Mutlak olduğu içinde her şeyin üstünde ve de sınırlanamaz bir kuvvetle desteklenmektedir.

Modern egemenlik olgusuna nitelik kazandıran Bodin ilk defa bu olgunun sistemsel bir hale çevrilmesinde yarar sağlamıştır. Sistematik bir düzleme oturtulmasıyla ilgili ilk görüş bildiren kişi olarak da tarihe adını yazdırmıştır. Bodin’in 1576 senesinde kaleme aldığı “Devlet Üstüne Altı Kitap” isimli eserinde egemenlik olgusunu vatandaşların en üstünde, mutlak ve de en devamlı kuvvet olarak açıklamıştır. Eserde egemenlik ilkesini kısıtlanamaz, parçalanamaz ve bölünemez bir bütün olarak nitelendirmiştir (Kapani, 1992:56).

3.3. Hobbes

Egemenlik ve devlet kuramları adına görüş bildiren bir diğer kişi de Thomas Hobbes’tır. Hobbes, devletin ortaya çıkışında doğa durumuyla bağlantılı bir yol izlemiştir. Doğa durumunu, yurttaşların arasında kaosun hep var olduğu ve güvenin olmadığı bir ortam olarak irdelemektedir. Bu çatışma ortamının son bulması için önerdiği çözüm toplum sözleşmesidir. Hobbes’ın savına göre barış ve huzura olan ihtiyaç kaçınılmaz olarak devlet olgusunun ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Bu sonuçlar dâhilinde devletin varlığını mutlak surette zorunluluğa dönmüştür (Saygılı, 2010:81). Hobbes, doğa durumundaki sorunun merkezli ve organize bir insan topluluğunun var olması koşulunda devlet kavramından yoksun olması olarak tanımlamaktadır.

İnsanlar tabiat gereği beden ve zihin yönünden eşit dünyaya gelmiştir. Kişiden kişiye bu durumlarda farklılık görülebileceği de muhtemeldir. Gücsüz kişiler bazı koşullarda oyun ve hileyle güçlü kişilerle aynı eşige ulaşabilir. Bu sebeplerle de doğa durumunda bireyler arasında eşitlik ilkesinde söz edilebilir (Hobbes, 2001:92). İnsanları kaos ortamına iten aynı güce sahip kişilerin istek ve eğilimlerin de aynı doğrultuda olmasıdır. İstenilen olgunun birden fazla kişi tarafından talep edilmesi de insanlar arasında huzursuzluğa ve çatışmaya neden olmaktadır. Elde etmek istedikleri için savaşıyor insanlar istediklerini elde etseler bile bu onlar için geçici bir durumdur. Çünkü şiddet ve zorbalıkla elde ettikleri başka bir zorba gelene kadar ellerinde bulundurabilmektedir.

Bireylerin aynı tutkular için savaşması durumu zamanla her bireyin diğerini rakip olarak görmesine sebep olmaktadır. Bu ortam da beraberinde güvensiz ve tehlikeli bir platform yaratmaktadır. Göz önünde bulundurulmuş nedenlerle bu düzen akıllara “İnsan insanın kurdudur.” sözünü getirmektedir (Zabunoğlu, 1957:230).

İnsanların içinde bulunduğu savaş ortamı sosyal, tarımsal ve sanayi alanında birçok soruna neden olmuştur. Bu sebeplerin yanı sıra en büyük sorun insanların can ve mal güvenliğinin olmayışydı. Adalet kavramının da bu ortamda var olması muhtemel bile değildir. Bu sorunlar devlet ve egemenlik kavramı için daha büyük sorunlar doğuracaktır. Kendi içinde iç karışıklıklar yaşayan bir devlet günden güne zayıflayacaktır. Bu koşullar altında başka devletlerin saldırılarına da açık hale gelecektir. Devletlerin savunmasız kalması da hem toplumun hem de bireylerin can ve mal güvenliğini tehlikeye atacaktır.

Hobbes, tüm bu kargaşaya son vermek için toplum sözleşmesi kavramına sığınmıştır. Sözleşme içeriğinde yer alan hükümlere her iki tarafın da riayet etmesi öngörülmektedir. Adaletli bir yaşam ve huzur içinde yaşanacak toplumsal bir hayat için gerekli kurallar düşünülmüştür. Hobbes tüm kuralları

tek bir temele dayandırmaktadır. Bu temel; “Kendi yaşamak istemediğin bir durumu başkasına yaşatma.” olarak nitelendirilebilmektedir. Toplum sözleşmesi ile meşruiyetin ve egemenliğin kaynağı toplum olarak ifade edilmiştir. Egemenlik daha önceki dönemlerde kaynak olarak ilahi güce dayandırılmaktaydı. Hobbes ile egemenlik kavramı başka bir tabirle gökten yere indirmiş yani dünyevileştirmiştir. Laik bir egemenliğin şartının yasalara dayandığına hükmetmiştir.

3.4. Locke

Devlet kuramıyla alakalı olarak John Locke, Hobbes ile aynı doğrultuda bir görüşü benimsemiştir. Devletin varlığının açıklanmasında doğa durumuna başvurmuştur. Farklı olarak ortaya attığı görüş doğa durumunun içerisinde bir barışın da var olduğudur (Akipek,1953:258-259). Locke, doğa durumunda insanların hür ve özgür olduğunu varsaymaktadır. İnsanların rekabet içinde olmadıklarını, kendi işlem ve eylemlerini doğa yasaları gereğince hayata geçirebileceklerini düşünmektedir. Bu bağlamda Locke’un benimsediği doğa durumunda tüm insanlar eşit paydaya sahiptir. Daha net ifade etmek gerekirse bireyler herhangi bir konuda iktidarı ellerinde barındırmamaktadır (Bulut, 2002:25).

Locke’un doğa durumunda kişisel haklar daha da genişlemiş mülkiyet hakkı, yaşam hakkı ve özgürlük hakkı gibi kavramlar daha somut hale gelmiştir. Bu haklar doğal hak olarak tanımlanırken, zihin doğrultusunda kullanılabilmesini de dile getirmiştir. Doğa durumunda bireyler arzuladıkları eylemleri pek tabii yapabilir ancak bu eylem başkasının hakkına zarar vermemelidir. Bir bireyin kendine ait bir malın olması mülkiyet hakkıyla alakalı olarak gayet tabii ve doğaldır. Fakat malın mülkiyeti ve varlığı başka birinin malını riske atmamalı ve tehlike oluşturmamalıdır. Egemenlik kavramı da bu bağlamda aynı doğrultuda ilerlemektedir. Kişisel hak ve özgürlükler başkasının hakkını ihlal etmemelidir. Daha net ifade etmek gerekirse doğal yasa bireylerin tüm hak ve özgürlüklerine duyarlı davranmalarını gerektirir (Göze, 2007:155). Doğal yasa bireyler için her ne kadar fayda sağlasa da olumsuz yanlarını da beraberinde getirmiştir. Doğal yasaya göre herhangi bir bireyin bir diğersinin malına zarar vermesi durumunda ceza almasını öngörmektedir. Ceza verilme yetkisi hakkı gasp edilen kişiye tanınmaktadır. Cezalandırma işlemi suçun oranıyla bağlantılı olmalıdır. Ancak hakkı gasp edilen kişiye tanınan cezalandırma hakkı her zaman uygun şekilde kullanılmamaktadır. Bireylerin kendi davalarında yargı yetkisine sahip olması büyük sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bu doğrultuda hukuksal düzen sağlanmaya çalışırken daha büyük bir çatışma vücut bulmaktadır. Locke, bu çatışmanın engellenmesi için siyasal hukukun gelişerek devlet olgusuna hayat vermesi gerektiğini öne sürmüştür.

Locke’a göre devletin asıl gayesi bireylerin can ve mal güvenliğinin sağlanması, kişisel hak ve özgürlüklerin gözetilmesi ve halkın yararına işler yapılmasıdır. Devletin asıl gayesi bu gerekleri yerine getirmektir (Çetin, 2007:42). Bireylerin varlıklarının tehlikeye düşmesi doğal olarak devlet kavramına olan ihtiyacı daha da tetiklemiştir. Bu durum sonucunda bir sözleşme ihtiyacı da doğmuştur. Bireyler ve devlet arasında oluşan bu durum her iki taraf adına yarar sağlayacaktır. Bu sözleşme ile bireylere verilen cezalandırma hakkı devlete geçmiştir. Geriye kalan tüm haklar bireylerin kendine ait olarak kalmıştır. Bireyler devlete bilhassa bu hakların korunması adına sorumluluk yüklemiştir (Yayla, 1992:34-35).

Locke toplum sözleşmesiyle devletin, bireylerin haklarını koruması gerektiğini, bireylerin de kurallara itaat etmesi gerektiğini öne sürmüştür. Bu durum devletin sınırlarının belirlenmesinde de yarar sağlamıştır. Meşruiyetin sağlanması için sınırlara sadık kalınmalı ve kurallara uyulmalıdır. Kurallara uyulması kavramı iki taraf için de azami öneme sahiptir. Bireylerin yasalara uymaması durumunda devlet otoritesi tarafından cezalandırma yapılabilmektedir. Devletin kurallara riayet etmemesi durumunda toplum devlete karşı başkaldırma hakkına sahiptir. Bu hakla beraber toplum devletleri feshedebilir, düşürebilir ve de yeni bir yönetimi başa geçirebilir (Tunçay, 1969:166-167).

Locke, oluşturduğu doğal haklarla devlet mekanizmasını sınırlandırmayı hedeflemiştir. Bu amaçla ilk defa kuvvetler ayrılığı ilkesini gün yüzüne çıkarmıştır. Locke yasama, yürütme ve konfederatif güç olarak isimlendirdiği üç kuvvetin varlığını dile getirmiştir. Locke, yaptığı planlamada kanun yapma yetkisini yasama erkine vermiştir. Kanunların hukuka uygun şekilde uygulanması görevini yürütme erkine devretmiştir. Konfederatif güçte ise diğer uluslarla var olan bağlantılar olarak irdelemiştir. Locke yasama erkinin hiyerarşik düzende en üst rütbeye tabii olduğu kuvvetler ayrılığını benimsemiştir. Locke, düşüncesine göre yürütme ve konfederatif güç varlığını yasamaya borçludur.

3.5. Batı Hukukunda İdarenin Yetkileri

İnsanların bir araya gelip örgütlenerek iş birliği yapmaları ve çaba göstererek hedeflerine ulaşma eylemleri idare olarak tanımlanmaktadır (Önal, 1995:10). İdare kavramının gün yüzüne çıkışıyla insanlığın varoluşu arasında bir bağ olduğunu varsaymak oldukça mümkündür. Avrupa'da Orta Çağ'ın bitişi ve Yeni Çağ'ın başlamasıyla feodalite rejiminde ve kilisenin gücünde çözümler meydana gelmiştir. Bu çözümler tüm dünyayı etkisi altına alacak olan bir düşünceyi ateşlemiştir. Aydınlanma dönemi olarak adlandırılan laik ve hukuksal bir çağ başlamasına yardımcı olmuştur. Bu çağ bireylere hukuksal, sosyal ve siyasal açıdan birçok yarar sağlamıştır.

İnsanların can ve mal güvenliğinin tehlikeye girdiği süreçte koruyup kollayacak bir ele ihtiyaç duymalarıyla egemenlik ve idare kavramları hızla yayılım sağlamıştır. Mülkiyet hakkı, yaşama hakkı ve özgürlük olgularının bireylere tanınmasıyla birçok olumlu gelişme yaşanmıştır. Ama bu haklar belirli normlarla desteklenmediği için rekabeti de beraberinde getirmiştir. Bu rekabetin güç gösterisine dönüşmesiyle kaos ortamı daha da alevlenmiştir. Kişilerin ellerinde bir malın mülkiyet hakkını barındırıyor olması mülkiyet hakkını sadece daha güçlü bir zorbanın ortaya çıkmasına kadarki süreye tekabül etmektedir. Bu sorunlar zamanla iç karışıklıkları ve adam öldürme gibi ağır suçları beraberinde getirmiştir. Cezalandırma yetkisinin zarar gören kişiye verilmesi de daha çok soruna neden olmuştur. Thomas Hobbes bu problemlere son vermek için toplum sözleşmesi adını verdiği bir tez ortaya atmıştır. Toplum sözleşmesiyle amaçlanan bireyler arasındaki çatışmanın devlet olgusuyla son verilmesidir. Sözleşmede bireylere verilen hakların baki olduğu, ancak bu hakların kullanımında kimsenin zarar görmemesi vurgulanmıştır. Bu doğrultuda bireyler ve devlet arasında oluşturulan akit sonucunda belirli kurallar oluşturulmuştur. Her iki tarafın da kurallara uymaması durumunda belirli yaptırımlar uygulanabileceği öngörülmüştür. Bireylerin kurallara itaat etmemesi durumunda devlet cezalandırma yetkisini kullanabilmektedir. Devletin kuralları ihlal etmesi durumunda ise bireylerin oluşturduğu toplum devleti düşürebilmekte veya yeniden seçebilmektedir.

İdare ve egemenlik kavramları toplumsal alanda birbirlerine çok yakın olan kavramlardır. İdarenin sağlam bir biçimde yürütülmesi için belirli şartlara ihtiyaç duyulmaktadır. İdarenin elinde bulundurduğu yetkiler ağır yükümlülükler içermektedir. Yasaların yapılması konusunda yetkilendirilen erk yasama olarak adlandırılmaktadır. Yasaların hukuka uygunluğunu denetlenmesi için oluşturulan erk yargı olarak tanımlanmaktadır. Konfederatif güç erki ise devletlerin diğer devletlerle olan ilişkisinin düzenlenmesi olarak açıklanmaktadır. Bu doğrultuda toplumsal düzenin sağlanması için bu görevlerin doğru şekilde yerine getirilmesi azami önem taşımaktadır. Güven ve huzur içinde yaşayan bir toplumun var olması için norm ve kurallar dikkat etmek gerekmektedir.

Batı hukukunda idarenin yetkileriyle alakalı olarak bazı özellikler göze çarpmaktadır. İdarenin doğru bir işleyiş kazanması için devletin bireylere karşı adaletli olması gerekmektedir. Toplumunu oluşturan her fert aynı koşullarda eşit haklara sahip olmalıdır. Haklara sahip olmalarının yanı sıra hakların kullanımı diğer fertlerin zararına neden olmamalıdır. Bireylerin can ve mal güvenliğinin sağlanması devletin en asli görevi olarak nitelendirilmektedir. Bu sebeple de güvenlik sorununun yaşanması devlet ve toplum arasındaki çatışmayı daha da çözülmez hale getirecektir. Devlet içerisindeki çatışma iç karışıklara neden olursa devlet zayıflayacağı için savunmasız kalacaktır. Bu nedenlerle devlet yaptırım gücünü kendi tekelinde toplamaktadır. Kişisel hak ve özgürlüklerin sağlanmasında devlete çok büyük bir sorumluluk düşmektedir.

4. SONUÇ

Egemenlik kavramı insanlığın var olduğu süreçten itibaren dünya üzerinde büyük yer edinen bir yapıya sahiptir. Kavram herhangi bir toplumun, zümrenin veya bireyin üzerinde üstünlük sağlanmasına yarayan güç olarak tanımlanmaktadır. Siyasi alanda devlet kavramının ortaya çıkışıyla kavram daha da büyük önem kazanmıştır. Egemenlik kavramının oluşumunda etkili olan bazı unsurlar vardır. Bunlar sınırsız olması, tek üstün güç olması ve asli olması gibi ilkeler olarak sınıflandırılabilir. Egemenlik olgusunun çeşitli coğrafyalarda farklı şekilde ortaya çıkmasıyla paralel olarak bulunduğu hukuk sistemi açısından da gelişimi büyük öneme sahiptir.

İslam hukuku bağlamında egemenlik olgusu İslam'ın esas kaynakları doğrultusunda gelişim göstermiştir. İslam hukukunda temel alınan ana esas Kur'an-ı Kerim'dir. Bu kaynak toplumsal alandan siyasi alana kadar birçok ilke ve esası içinde barındırmaktadır. Toplumsal hayatın düzenlenmesinde, can ve mal güvenliğinin sağlanmasında ve adalet ilkesinin göz ardı edilmemesi hususunda Kur'an-ı Kerim esas alınmaktadır. İslam hukuk açısından yönetimde hoşgörü ilkesi esas alınmalıdır. Tüm

Müslümanların ve insanları herhangi bir dil ve ırk ayırımına tabii tutulmadan ortak bütün halinde bir arada tutulması amaçlanmıştır. Evrensel oluşu hususundan da yararlanarak bu gaye güdülmektedir.

Batı dünyası açısından egemenlik kavramı daha rasyonel bir yolla tanımlanmaktadır. İslam hukukunda beşer üstü güce dayanan olgu Batı hukukunda siyasi açıdan yaşanan olaylarla gelişim göstermiştir. Özellikle feodalite sisteminin yıkılmasıyla egemenlik anlayışında büyük değişimler yaşanmıştır. Feodalitenin devrilmesiyle kilisenin gücünde git gide güç kayıpları görülmüştür. Bu gelişmeler Aydınlanma Çağı'nın başlamasında ve hukuksal alana büyük bir devrimin yaşanmasına zemin sağlamıştır. Egemenlik olgusunun yanı sıra mülkiyet hakkı, yaşam hakkı ve özgürlük terimleri işlerlik kazanarak evrensel bir nitelik bulmuştur. Egemenlik kavramıyla alakalı olarak insana özgü her ihtiyaç gibi vazgeçilemez bir yapıya sahip olduğu belirtilmelidir. Farklı toplumlarda farklı biçimlerde var olsa da egemenlik kavramının asli unsur olduğu düşüncesi değişmemektedir. Siyasi açıdan devlet olgusunun değişmez unsurlarının başında yer almaktadır. Siyasi tüm kavramlarda olduğu gibi egemenlik de zaman döngüsünde belirli değişimlere uğramıştır. Egemenliğin meşrutiyetinin sağlanması hususu siyasi açıdan büyük öneme sahiptir. İnsanlığın var olduğu dönemden yok olacağı zamana kadar egemenlik olgusunun ayakta kalacağı da unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, A. (2017). *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası: Alevi Sünni Ayrışmasının Arka Planı*, (5. Baskı). Otto Yayınları.
- Akipek, İ. (1953). John Locke'un Siyasi Fikirleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 10 (1), 258-259.
- Arsel, İ. (1968). *Anayasa Hukuku (Demokrasi)*. Sıralar Matbaası.
- Aydın, H.İ., Ayhan V. (2004). Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi Perspektifinden İktidarın Sınırlandırılması Tartışması, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler*, 5(1), 67-84.
- Bolay, S. H. (1996). *Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*. Akçağ Yayınları.
- Bulut, N. (2002). Orta Çağ'dan Yeni Çağ'a Geçiş Süreci Bağlamında Ekonomik Zihniyet Değişiminin Siyasal Düşünceye Etkisi. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi*, 6(1), 17-32.
- Çetin, H. (2002). Egemenlik ve Hukuk İlişkisi Üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 3(2), 3-4.
- Çetin, H. (2007). Çağdaş Siyasi Akımlar. *Orion Kitabevi*, 10(1), 129-130.
- Ebenstein, W. (2001). *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri (Çev: İsmet Özel)*. Şule Yayınları.
- Erdoğan, M. (1990). *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Eskicioğlu, O. (1996). *İslâm ve Uluslararası Adâlet*. T.D.V.Y.
- Göze, A. (2007). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. Beta Yayınevi.
- Hacımüftüoğlu, H. (2017), *Kral Tanrı: Allah'ın Krallığı* (2. Baskı). İletişim Yayınları.
- Hakyemez, Y.Ş. (2004). *Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı*. Seçkin Yayıncılık.
- Hobbes, T. (2001). *Leviathan (Çev: Semih Lim)*. Yapı Kredi Yayınları.
- İbn Hişâm, A. (1992). *es-Sîretü'n-Nebeviyye* (6. Baskı). Dâru'l-Fikr.
- Kapani, M. (1992). *Politika Bilimine Giriş*. Bilgi Yayınevi.
- Karatepe, Ş. (1996). *İnsan Haklarının İlahî Temelleri*. T.D.V.Y.
- Machiavelli. (1992). *Hükümdar (Çev. Selahattin Bağdath)*. Sosyal Yayınlar.
- Mevdudi, E. A. (2015). *Hilafet ve Saltanat (Çev. Ali Genceli)*. Hilal Yayınları
- Önal, G. (1995). *İşletme Yönetimi ve Organizasyonu*. Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Saygılı, A. (2010). Modern Devletin Çıplak Sureti. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 59(1), 61-97.

Tahmâz, A. M. (1991). *Mizatü's 't-Şeriâh 'l-İslamiyye alel Kavanini 'l-Vaziyye*. Dimeşk.

Tunçay, M. (1969). *Batı 'da Siyasal Düşünceler Tarihi-1-2-3*, AÜSBF Yayınları.

Türköne, M. (2005). *Siyaset*. Ankara: Lotus Yayınevi.

Yayla, A. (1992). *Liberalizm*. Turhan Kitabevi.

Zabunoğlu, Y.K. (1957). Thomas Hobbes, Hayatı, Eserleri ve Hukuki Fikirleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 14(1), 230.

Zühayli, Vehbe. (1987). *Cühüdü Taknini 'l-fikhi 'l İslami*. Beyrut.